

**SOSYAL HİZMET EĞİTİMİNDE YARATICI DRAMA
YÖNTEMİNİN ÖĞRENCİLERİN EMPATİ BECERİSİNE ETKİSİ
THE EFFECT OF CREATIVE TECHNIQUE ON STUDENT'S
EMPHATY SKILL IN SOSCIAL WORK EDUCATION**

Elif Gökçearslan ÇİFCİ¹

Hasan Hüseyin ALTINOVA²

ÖZET

Bu araştırmada, sosyal hizmet eğitiminde empati becerisi geliştirmede yaratıcı dramanın etkisi incelenmiştir. Araştırmada, deney grubunu Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü seçmeli yaratıcı drama dersini alan birinci sınıf öğrencileri, kontrol grubunu da aynı sınıfın dersi almayan öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmaya 28 deney, 26 kontrol olmak üzere toplam 54 öğrenci katılmıştır. Araştırmada, veri toplama aracı olarak, Empatik Beceri Ölçeği-B Formu (EBÖ-B) ile Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) kullanılmıştır. Araştırma, kontrol gruplu ön test-son test modelinin kullanıldığı deneysel bir çalışmadır. Deney grubuna araştırmacılar tarafından hazırlanan "Yaratıcı Drama Programı", toplam 14 oturum olarak uygulanmıştır. Her bir oturum yaklaşık 180 dakika sürmüştür. Kontrol grubuna hiçbir uygulama yapılmamıştır. Verilerin analizinde, deney ve kontrol grubunun ön test puanları arasındaki eşitliği, son test puanları arasındaki farklılığı görebilmek için t testi kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubunun ön test-son test puanları arasındaki farkı bulabilmek için tekrarlı ölçümlerde varyans analizi kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarından elde edilen sonuçlara göre, yaratıcı drama dersini alan öğrencilerin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin geliştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı drama, empatik eğilim, empatik beceri, sosyal hizmet eğitimi.

ABSTRACT

In this survey, it was examined the effect of creative drama in social work training. In this survey, experiment group was formed by the

¹ Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, elifgokcearslan@gmail.com

² Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, altinova2012@gmail.com

undergraduate students (1'st year) of University of Ankara, Faculty of Health Science, who take optional creative drama lesson. The control group of this survey was formed by the students who do not take the creative drama lesson however who are in the same class with the students of experiment group. Participant number of this survey was 54, 28 of them were in experiment group and 26 of them were in the control group. In this survey; Emphatic Skill Scale-Form B and Emphatic Tendency Scale were used as tool of data collection method. This survey is an experimental study where pro-test and last test model were used. In the experiment group, Creative Drama Program that was formed by the researchers was implemented in 14 sessions. Each session lasted about 180 minutes. There was no implementation in Control Group. T test was used for the analysis of the data in order to see the equality of experiment and control group and to see the difference among last test points. Variance analysis was used in order to see the difference of pre and last test points of experiment and control group in repetitive assessments. According the results that were derived from experiment and control group, it was seen that the level of emphatic tendency and emphatic skills were higher among the students who took the Creative Drama Lesson.

Key Words: *Creative drama, emphatic tendency, emphatic skills, social work education.*

GİRİŞ

Etkili iletişim becerileri ve empati her türlü insan ilişkisinde ve her türlü meslek alanında ilişkileri kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır. Egan (1994) toplumla birlikte olmayı gerektiren tüm mesleklerde çalışanlarda bu becerilerin gelişmiş olmasının etkililiğinden söz eder. Bu gruba psikiyatrist, psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı, hekim, hemşire ve öğretmen olarak çalışanlar örnek olarak verilebilir (Korkut, 2005). Bu mesleklerin ortak noktaları yardım edici meslekler oluşudur.

Empati yardım edici ilişkinin en temel bileşenlerindedir (Özcan, 1996). Wilson ve Kneisl (1988) empatik anlayış olmadan kişilerin duygusal dünyalarına girmenin mümkün olamayacağını ve gerçek anlamda bir yardım yapılamayacağını belirtmektedirler. Yardım etmede temel amaç, karşılıklı güvene dayalı bir iletişim ve etkileşim içinde hizmet verilen bireyleri tanımak, onun gereksinimlerini tanımlamak ve sonuçta bireyleri sorunları ile daha etkin başederek gereksinimlerini karşılayabilir hale gelmelerini sağlamaktır.

Sosyal hizmet bir yardım mesleğidir. Yardım edici bir meslek elemanı olarak sosyal hizmet uzmanları ihtiyaç duyan kişi, grup ve topluma hizmet vermektedir. Hizmet ettiği kesim her toplumda olan

yoksullar, özürllüer, hastalar, suçlular, yaşlılar, korunmaya muhtaç çocuklar, sokak çocukları, evsizler, mülteciler, doğal afetlerin mağdurları gibi oldukça geniş bir kesimden oluşmaktadır. Her bir grubun kendine özgü ve ayrı ayrı ihtiyaçları vardır. Her bir ihtiyaç grubu birbiriyle bağlantılı kültürel, ekonomik, sosyal ve psikolojik farklılıklar içerir. Sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçısıyla birlikte çalışırken bu farklılıkları göz önünde bulundurması ve müracaatçısının içinde bulunduğu durumu anlaması ve doğru değerlendirmesi beklenir.

İnsanı anlama, onun sözel ve sözel olmayan mesajlarını da anlama becerisidir. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçısını anladığı, kendini onun yerine koyduğu, onu iyi değerlendirebildiği sürece etkili hizmet sunabilir. Bu da iletişim ve empati becerilerin kazanılması ile mümkün olmaktadır. Bireylerin istenilen nitelikte iletişim becerilerine sahip olmaları eğitim ile mümkündür. Bireye empati davranışı doğrudan öğretilmese de, iletişimindeki güçlü ve zayıf yönlerin farkına varmasını sağlayacak, kendi benliği ve kişisel değerleri hakkındaki içgörüsünü güçlendirecek eğitim faaliyetleri yapılabilir. Eğitimin içeriği belirlenirken terapötik iletişim ve empati konusunda kuramsal bilgilerin verildiği derslerin yanı sıra rol oynama tekniğinin kullanılması yararlıdır (Tuncay ve İl, 2009). Empatik tepki becerisi, eğitim yoluyla artış gösterebilmektedir (Dereboy ve diğ., 2005; Mete ve Gerçek, 2005; Salmon, 2003; Tarrant ve diğ., 2009 Akt Tuncay ve İl, 2009). Örneğin Erkan ve Duyan (2000) mülakat dersini alan sosyal hizmet öğrencilerinin empati becerisinde gelişmeler olduğunu tespit etmişlerdir. Nerdrum (1997) iletişim becerileri eğitiminin uzun süreli etkililiğini, sosyal hizmet uzmanlarından oluşturulmuş ve eşleştirilmiş iki grup ile araştırmıştır. Bulgular, deney grubundaki bireylerin empatik beceri düzeylerinde anlamlı bir artış olduğunu, kontrol grubunda ise bu artışın görülmediğini ortaya koymuştur. Altınova (2006)'nın sosyal hizmet birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerinin katılımı ile yaptığı çalışmada sosyal hizmet birinci sınıf öğrencilerinin empati becerisinin yaratıcı drama yöntemiyle geliştirildiği görülmüştür. Dördüncü sınıf öğrencilerinin ise empatik beceri düzeylerinin Duyan ve Erkan (2000)'ın da vurguladığı gibi dört yıllık lisans eğitimleri süresince geliştiği ve gruba katıldıklarında empatik becerilerin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde grupla psikolojik danışma çalışmalarında (Abacı, 1995; Balcı, 1996; Çam 1997; Coşkuner 1994; Demirci 2002; Dilekmen 1999; Öz, 1992; Özgüt 1991; Sardoğan 1988; Sargın, 1993; Tarhan 2000; Türküm, 1996; Yüksel-Şahin, 1997) yetişkinlerde empati becerisinin geliştiği tespit edilmiş. Dökmen (1988) ve Özdağ (1999) da psikodrama empati

becerisi eğitimi verilerek empati becerisinin geliştiğini tespit etmişlerdir. Yurt dışında da Avan, Raza ve Afridi (2005) Burke ve diğerleri (1973) Englander-Golden ve diğerleri (1989), Lung Lau (2000) benzer çalışmalar yapmışlar ve iletişim ve empati becerisi gelişimi üzerinde olumlu sonuçlar bulmuşlardır.

Tuncay ve İl (2009) empatinin bireylerin bilişsel, duygusal, sosyal kodlarını ve işaretlerini okuma ve hissetme yeteneği olduğunu ve gerçek bir empati davranışının oluşmasına eğitim yoluyla yardımcı olunabileceğini belirtmektedirler. Bu eğitim, hem bilişsel hem de duyuşsal becerilerin geliştirilmesini dikkate alan nitelikte olmalıdır. Özdemir (2005) ise sosyal hizmet öğrencilerinin iletişim ve empati becerisini geliştirmek için gerek ilgili dersler, gerekse ders dışı etkinliklerle bazı çalışmaların yapılmasının gerekliliğinden söz etmektedir. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümü öğretim üyelerinden oluşan akademik yapılanma komisyonuna göre sosyal hizmet öğrencilerinin estetik, duygu oluşumunun ve gelişiminin temeli olarak yaratıcı dersler zorunlu olarak müfredat programına eklenmelidir. Bu dersler arasında yaratıcı drama ve tiyatrodaki yer almaktadır (Akt.Tomanbay, 2005).

Yukarıda da değinildiği gibi literatür incelendiğinde empatik beceri düzeyinin yaratıcı drama yoluyla geliştirilebileceği vurgulanmaktadır. Yaratıcı drama "bireylerin doğaçlama, rol oynama vb. tiyatro ve yaratıcı drama tekniklerinden yararlanarak, grup çalışması içinde bir yaşantıyı, bir olayı, bir düşünceyi, bir eğitim ünitesini kimi zaman da soyut bir kavramı eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla deneyim, gözlem ve yaşantıların gözden geçirildiği "oyunsu" süreçlerde anlamlandırması, canlandırması" (San,1996) şeklinde tanımlanmaktadır. Yaratıcı dramanın genel amacı, her alanda yaratıcı, kendine yetebilen, kendini tanıyan, çevresiyle iletişim kurabilen ve bunu geliştirebilen, ifade gücü ve biçimleri artmış bireyler yetiştirmektir.

Yaratıcı drama çalışmalarında iletişim ve empati yoğun olarak yaşanmaktadır. Yaratıcı drama atölyesinde birbirinden değişik rollere girip çıkan birey, bu toplumsal rolleri yaşayarak öğrenir. Yaşam içinde en az bir kere yaşanan rol, durum ya da an; drama ortamında birçok kez denir, eleştirilir, tartışılır, tekrar oynanır. Bu da bireye gerçek yaşam durumlarına karşı hazırlıklı olmayı öğretir (Okvuran, 1993). Yaratıcı dramada kişiler başkasının rolüne girerek onu daha kolay anlayabilir. Heatcote'a göre drama çalışmalarında katılımcılar role, "başka biri olarak değil" o insanların yerinde olsalardı ne yaparlardı? düşüncesinde girerler. Böylelikle katılımcı için başka yerlerde ve

zamanlarda, başka insanların yaşantısal deneyimlerini anlamayı veya bir olay sonucunda kişinin deneyimlerini incelemeyi olanaklı kılar (Akt. Adıgüzel, 2006). Dolayısıyla yaratıcı drama yaşantısından geçen sosyal hizmet uzmanı başkasını anlamayı ve kendini onun yerine koymayı daha kolay başarır. Bu bağlamda yaratıcı drama empati ve iletişim becerilerini geliştirmede bir yöntem olarak kullanılabilir.

Bu araştırmanın amacı sosyal hizmet bölümünde öğrenim gören öğrencilerin empati becerisini ve empatik eğilimlerini geliştirmede yaratıcı dramanın etkililiğini belirlemektir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma ön-test, son-test kontrol gruplu karışık (split-plot) desenin kullanıldığı deneysel bir çalışmadır. Araştırmanın bağımsız değişkeni “yaratıcı drama programı”, bağımlı değişkeni de öğrencilerin empati becerisi ve empatik eğilim düzeyleridir.

Deney grubu öğrencilerine her biri 180 dakika süren toplam 42 saatlik 14 oturum boyunca yaratıcı drama eğitim programı uygulanmıştır. Bu programda; öğrencilerin oturumlar sırasında grup dinamiğini oluşturma, kendini ve duygularını tanıma, anlama, duyguları ifade edebilme, kendine ilişkin farkındalık geliştirme, gruba uyma, göz kontağı kurabilme, jest ve mimikleri kullanma, beden dilini kullanma, sözsüz iletişim kurabilme, kendine ve gruba güven duyma, iletişimin kendisi için anlamını ifade etme, başkalarını anlama, empati kurabilme, farklı açılardan bakabilme, iletişim engellerini tanıma ve çözüm getirebilme ve dinleme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Kontrol grubuna hiçbir işlem yapılmamıştır. Deney ve kontrol gruplarına eğitim programı öncesi ve sonrasında empati becerisi ve empatik eğilim ölçekleri uygulanmıştır.

Deneysel bir araştırma niteliği taşıyan araştırmanın deseni aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo1. Araştırma Deseni

Gruplar	Ön Testler	Deneysel İşlem	Son Testler
Deney Grubu	EBÖ 1	Yaratıcı drama uygulaması	EBÖ 2
	EEÖ 1		EEÖ 2
Kontrol Grubu	EBÖ 3	-	EBÖ 4
	EEÖ 3		EEÖ 4

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde yaratıcı drama dersini seçen birinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Kontrol grubu da aynı dönem içinde dersi almayan birinci sınıf öğrencilerinden seçilmiştir. Araştırmanın deney grubu 28, kontrol grubu 26 öğrenciden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak, Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Beceri Ölçeği-B Formu (EBÖ-B) ile Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) kullanılmıştır.

Empatik Beceri Ölçeği-B Formu (EBÖ-B): Empatik Beceri Ölçeği kişilerin karşısındaki bireyin dile getirdiği probleme eğilirken, daha ziyade bilişsel bileşeni ağır basan; duygu ve düşünce olmak üzere iki temel alt basamaktan oluşan empati tepkilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Likert tipi bir ölçektir. Likert tipi ölçekler bireyin kendisi hakkında bilgi verme esasına ve bireyin kendisini başkalarından daha çok tanıdığı ve anladığı varsayımına dayanır.

Bu ölçek günlük yaşamla ilgili kısa paragraflarla ifade edilmiş altı ayrı durumdan oluşmuştur. Verilen her bir durumun altında bu durumdaki kişiye söylenebilecek 12 empatik tepki cümlesi yer almıştır. Denekler bu cümlelerden dört tanesini her örnek durum için seçmiştir. Böylece altı örnek durumdan 24 empatik tepki cümlesi seçilmiş olmaktadır. Her bir örnek durumun altında 12 empatik tepkinin her birinin anahtar puanları mevcuttur. Deneklerin işaretlediği bu 24 empatik tepki cümlesinin anahtar puanları toplamı, empatik beceri puanını ifade etmektedir. Puanların yüksek olması empati becerisinin yüksek olduğunu, düşük olması empati becerisinin düşük olduğunu göstermektedir. 12 maddeden bir tanesi durumla ilişkisiz olduğu için 0 puan almaktadır. Eğer denek bu ilişkisiz tepkilerden bir tanesini bile seçerse, ölçeği yeterince okumadığı gerekçesiyle form değerlendirmeden çıkarılır. EBÖ-B Formundan bir kişinin alabileceği en yüksek puan 219 iken, en düşük puan 66'dır. Ölçeğin geliştirilerek, Türk toplumuna uyarlanması ve geçerlilik-güvenirlik çalışması Dökmen tarafından yapılmıştır (Dökmen, 1988).

Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ): Empatik Eğilim Ölçeği empatinin duygusal bileşenini ve kişilerin günlük yaşamdaki empati kurma potansiyellerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. EEÖ'nin bazı maddeleri, ben-merkezci iletişimin özelliklerini yansıtan maddelerden

oluşmaktadır. Likert türü bir ölçek olan EEÖ'nin yaklaşık yarısı, deneklerin "evet" işaretleme eğilimlerini dengelemek için negatif cümlelerden oluşmaktadır.

Ölçek toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Her madde için, "tamamen aykırı", "oldukça aykırı", "kararsızım", "oldukça uygun" ve "tamamen uygun" maddelerinden biri seçilerek 1 ile 5 arasında puanlanmaktadır. Toplam ölçek puanı hesaplanırken bazı maddeler tersten puanlanmaktadır (3.6.7.8.11.12.13.15. maddeler tersten puanlanmıştır) Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan 100 dür. Puanın yüksek olması empatik eğilimin yüksek olduğunu, düşük olması ise empatik eğilimin düşük olduğunu gösterir. Ölçeğin geliştirilerek, Türk toplumuna uyarlanması ve geçerlilik-güvenirlilik çalışması Dökmen tarafından yapılmıştır (Dökmen, 1988).

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde; ön ve son test olarak Empatik Eğilim Ölçeği ve Empatik Beceri Ölçeği uygulanmıştır. Bu ölçeklerden bağımlı değişkenlere ilişkin elde edilen verilerin eşit aralıklı ve sürekli değişken olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca ölçeklerin ön uygulamasından elde edilen Levene testi istatistiği sonucunda araştırma verilerinin parametrik test yapma için gerekli olan nitelikleri taşıdığı belirlenmiştir. Deney ve kontrol grupları kendi içinde karşılaştırılırken bağımlı örneklem; deney ve kontrol grubu birbirleriyle karşılaştırılırken ise bağımsız örneklem için t testi kullanılmıştır. Verilerin analizinde öğrenciler tarafından doldurulan tüm formlar değerlendirmeye alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde uygulama öncesi ve sonrasına ilişkin empatik eğilim ve empatik beceri puanlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Empatik eğilim ve empatik beceri ölçeğinden elde edilen verilere uygulanan betimsel istatistikler aşağıda verilmiştir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi empatik eğilim ölçeğinin ön uygulaması sonucunda deney grubu 68,61, kontrol grubu ise 69,42 ortalamaya ulaşmıştır. Çalışma sonucunda ise deney grubu 76,97 kontrol grubu ise 69,77 ortalama puan almıştır. Empatik eğilim puanlarının son test ön test arasındaki farklılıklarına bakıldığında; deney grubunda 8,36 puanlık bir artış, kontrol grubunda ise 0,35 puanlık bir artış görülmüştür.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Gruplarına Uygulanan Ölçeklerden Elde Edilen Verilerin Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	Gruplar	n	Ön Uygulama		Son Uygulama		Empatik Eğilim (Son Test-Ön Test)	
			\bar{X}	Ss	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss
Empatik eğilim	Deney	28	68,61	7,49	76,97	6,56	8,36	6,14
	Kontrol	26	69,42	6,95	69,77	6,67	,35	5,48
Empatik beceri	Deney	28	131,00	15,05	156,00	25,24	25,00	22,45
	Kontrol	26	135,77	18,55	137,73	16,19	1,96	9,51

Tablo 2'de görüldüğü gibi empatik beceri ölçeğinin ön uygulaması sonucunda deney grubu 131,00 kontrol grubu ise 135,77 ortalamaya ulaşmıştır. Çalışma sonucunda ise deney grubu 156,00 kontrol grubu ise 137,73 ortalama puan almıştır. Empati Becerisi puanlarına bakıldığında deney grubunun 25,00 kontrol grubunun ise 1,96 puana ulaştığı görülmüştür.

Deney grubunda yapılan etkinliklerin öğrencilerin başarılarını arttırdığı görülmektedir. Bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına ilişkin karşılaştırmalı istatistikler sırayla aşağıda verilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının karşılaştırılmasında anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir.

Empatik Eğilim Ölçeğinden Elde Edilen Verilerin Sonuçları

Deney ve kontrol grubunun empatik eğilim ölçeğinden aldığı puanların ön testinin birbirinden anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklemeler arası t testi yapılmıştır. Yapılan bu karşılaştırmada elde edilen bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın olmadığı görülmüştür ($p = ,684$). Bu durumda deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde empatik eğilimlerinin benzer olduğu belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmalara benzer düzeyde başladığı söylenebilir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Grubunun Empatik Eğilim Ölçeği Ön Test Puanlarının Karşılaştırılması

Gruplar	n	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Deney	28	68,61	7,49	52	-0,414	0,630
Kontrol	26	69,42	6,95			

Deney grubunun empatik eğilim ölçeği ön ve son test puanları arasındaki farkın anlamlılığı için bağımlı örneklem arası t testi kullanılmıştır. Karşılaştırma sonunda elde edilen bulgular Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4’te görüldüğü gibi deney grubu ön uygulamada 76,97 olan puan ortalaması uygulama sonrasında 76,97’ye çıkmıştır. Öğrencilerin ön test ve son test empatik eğilim ölçeği puan ortalamaları arasında son test lehine istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p= ,000$). Bu durum yaratıcı drama çalışmasının öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini geliştirdiğini göstermektedir.

Tablo 4’te görüldüğü gibi kontrol grubu ön uygulamada 69,42 olan puan ortalaması uygulama sonrasında 69,77’ye çıkmıştır. Öğrencilerin ön test ve son test empatik eğilim ölçeği puan ortalamaları arasında son test lehine istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p= ,750$). Bu durum yaratıcı drama çalışmasına katılmayan öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin aynı kaldığını göstermektedir.

Tablo 4. Deney ve Kontrol Grubunun Empatik Eğilim Ölçeği Ön-Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Gruplar	Ölçekler	n	\bar{X}	Ss	sd	r	t	p
Deney	Ön	28	68,61	6,56	27	0,625	7,207	,000
	Son	28	76,97	7,49				
Kontrol	Ön	26	69,42	6,67	25	0,676	,322	,750
	Son	26	69,77	6,945				

Deney ve kontrol grubunun Empatik Eğilim Ölçeği son test-ön test puanları arasındaki fark ortalamalarının birbirinden anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem arası t testi yapılmıştır. Yapılan bu karşılaştırmadan elde edilen bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5'te de görüldüğü gibi empatik eğilim puan ortalamaları deney grubunda 8,36 iken kontrol grubunda 0,35 olarak belirlenmiştir. Karşılaştırma sonunda empatik eğilim puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı olduğu gözlenmiştir ($p = ,000$). Deneyin etkililiğinin belirlendiği bu bölümde deney ve kontrol grubu empatik eğilim puanları arasındaki farktan yola çıkarak deney grubunda uygulanan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin empatik eğilimlerini artırmada etkili olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Deney ve Kontrol Grubunun Empatik Eğilim Ölçeği Son-Ön Test Puanları Arasındaki Farkın Karşılaştırılması

Gruplar	N	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Deney	28	8,36	6,14	52	5,044	,000
Kontrol	26	,35	5,48			

Empatik Beceri Ölçeğinden Elde Edilen Verilerin Sonuçları

Deney ve kontrol grubunun Empatik Beceri Ölçeği puanlarının ön testinin birbirinden anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem arası t testi yapılmıştır. Yapılan bu karşılaştırmada elde edilen bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın olmadığı görülmüştür ($p = ,303$). Bu durumda deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde empatik becerilerinin benzer olduğu belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çalışmalara empatik beceri düzeyleri açısından benzer seviyede başladığı söylenebilir.

Tablo 6. Deney ve Kontrol Grubunun Empatik Becerisi Ölçeği Ön Test Puanlarının Karşılaştırılması

Gruplar	n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Deney	28	131,00	15,05	52	-1,041	,303
Kontrol	26	135,77	18,55			

Deney ve kontrol grubunun Empatik Beceri Ölçeği ön ve son test puanları arasındaki farkın anlamlılığı için bağımlı örneklem arası t testi kullanılmıştır. Karşılaştırma sonunda elde edilen bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi deney grubunda ön uygulamada 131,00 olan puan ortalaması uygulama sonrasında 156,00'ye çıkmıştır. Öğrencilerin ön test ve son test empatik beceri ölçeği puan ortalamaları arasında son test lehine istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p= ,000$). Bu durum yaratıcı drama çalışmasının öğrencilerin empatik beceri düzeylerini geliştirdiği göstermektedir.

Tablo 7'da görüldüğü gibi kontrol grubunda ön uygulamada 135,77 olan puan ortalaması uygulama sonrasında 137,73'ye çıkmıştır. Öğrencilerin ön test ve son test empatik beceri ölçeği puan ortalamaları arasında son test lehine istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p= ,303$). Bu durum yaratıcı drama çalışmasına katılmayan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin aynı kaldığını göstermektedir.

Tablo 7. Deney ve Kontrol Grubunun Empati Becerisi Ölçeği Ön-Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Grup	Ölçüm	n	\bar{X}	Ss	Sd	r	t	p
Deney	Ön	28	131,00	15,05	27	0,473	-5,893	,000
	Son	28	156,00	25,24				
Kontrol	Ön	26	135,77	18,55	25	0,859	-1,051	,303
	Son	26	137,73	16,19				

Deney ve kontrol grubunun Empatik Eğilim Ölçeği son test-ön test puanları arasındaki fark ortalamalarının birbirinden anlamlı derecede farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız örneklem arası t testi yapılmıştır. Yapılan bu karşılaştırmadan elde edilen bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8'de görüldüğü gibi empatik eğilim puan değişiminin ortalaması deney grubunda 25,00 iken kontrol grubunda 1,96 olarak belirlenmiştir. Karşılaştırma sonunda empatik beceri puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı olduğu gözlenmiştir ($p= ,000$). Deney ve kontrol grubu empatik beceri puanları arasındaki farktan yola çıkarak deney grubunda uygulanan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin empati becerisini artırmada etkili olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. Deney ve Kontrol Grubunun Empatik Eğilim Ölçeği Son-Ön Test Puanları Arasındaki Farkın Karşılaştırılması

Gruplar	n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Deney	28	25,00	22,45	52	4,842	,000
Kontrol	26	1,96	9,51			

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yardım edici ilişkinin en temel bileşeni empatidir. Bireyi ve onun sorunlarını anlayabilmek empati ile mümkündür (Arnold ve Boggs 1999; Cringle, 1984). Sosyal hizmet mesleğinde büyük önemi olan bu becerilerin geliştirilmesi öncelikle lisans eğitimi sırasında sağlanabilir. Sosyal hizmet eğitiminde, iletişim, empati, vb. özellikleri gelişmiş sosyal hizmet uzmanları yetiştirmek öncelikli hedeflerdendir.

Sosyal hizmet uzmanlarından, kendilerine ilişkin farkındalığının gelişmiş olması, etkili dinleme becerilerine sahip olması, kişisel ön yargılarını ve korkularını aşmış olması, toplumsal ve kültürel farklılıklar hakkında bilgi, saygı ve hoşgörü geliştirmiş olması beklenmektedir. Lisans döneminde iletişim ve empati becerisi gelişen öğrencilerin meslek hayatlarında müracaatçıyı anlama, uygun çözüm yolları üretme konusunda daha nitelikli uygulamalar yapabileceği varsayılmaktadır.

Bu araştırmada yaratıcı drama uygulamasının sosyal hizmet bölümü birinci sınıf öğrencilerinin empati düzeyine etkisi araştırılmıştır. Bu çerçevede sosyal hizmet birinci sınıfta olan öğrencilerin empati becerisini geliştirmeye yönelik yaratıcı drama programı geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, yaratıcı drama uygulamasının öğrencilerin empati becerisi ve empatik eğilimleri üzerinde etkisi olduğunu göstermiştir. Yaratıcı drama dersine katılan öğrencilerin empati düzeyleri, derse katılmayan öğrencilere oranla anlamlı bir artış göstermiştir. Bu sonuç empatik tepki becerisinin eğitim yoluyla ve yaratıcı drama yoluyla artış gösterebileceği sonuçları ile uyumludur (Altınova,2006; Dereboy ve diğ., 2005; Mete ve Gerçek, 2005; 2005; Salmon, 2003; Tarrant ve diğ., 2009).

Yaratıcı dramaya katılanlar kurgusal olarak başkasının rolüne girer, roldeki o insanmış gibi davranır ve onun dünyasına anlar. Böylelikle başkalarının duygusal, psikolojik hayatlarını daha iyi

kavrayabilirler. Bu çalışmada da öğrenciler birbirinden farklı pek çok role girip çıkmışlardır. Bazen dilenci, bazen satıcı, bazen sosyal hizmet uzmanı, bazen sokak çocuğu, bazen anne, bazen baba olmuşlardır. Öğrenciler bir konunun farklı yönleriyle karşılaşmışlardır. Yaratıcı drama etkinlikleri içerisinde sıkça kullanılan canlandırmalar ve gerçek hayatla olan bağlantıları, yaşantımızdaki yeri üzerinde konuşulmuştur. Dolayısıyla mesleki hayatlarında karşılaşabilecekleri pek çok müracaatçı sistemini tanıma fırsatı da bulmuşlardır.

Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlara dayalı olarak; yaratıcı drama sosyal hizmet eğitiminde gerek derslerde gerekse ders dışı etkinliklerde kullanılabilir. Böylelikle öğrenciler empati, iletişim, sosyal sorunlar, müracaatçı sorunları gibi konuları yaşayarak öğrenebilirler. Bununla birlikte sosyal hizmet eğitiminde yaratıcı drama toplumu tanıma, sosyal sorunları anlama gibi daha makro amaçlar içinde kullanılabilir. Yaratıcı drama dersini, hem yaratıcı drama eğitimi almış hem de sosyal hizmeti bilen bir kişinin vermesi uygun olacaktır. Sosyal hizmetin kapsamı konusunda yeterince bilgi sahibi olmayan bir kişi tarafından verilen bir ders, konuyu müracaatçı bağlamından koparacağı için tam da istenilen amaca hizmet etmeyecektir. Ayrıca sosyal hizmet eğitimi veren okullarda yaratıcı drama, tiyatro, müzik gibi derslerin varlığı yaratıcı dramanın etkililiğini arttıracaktır.

KAYNAKLAR

- Abacı, R. (1995). Egan ve Nottingham insan ilişkileri beceri eğitimi modellerinin grup üyelerinin kendine saygı, kendini kabul ve kendini gerçekleştirme düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış Araştırma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Adıgüzel, Ö. (2006). Yaratıcı drama kavramı, bileşenleri ve aşamaları. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1, 17–31.
- Altınova, H. (2006). Empati becerisinin yaratıcı drama yöntemiyle geliştirilmesi. *Yayınlanmamış Proje Raporu*. Çağdaş Drama Derneği, Ankara.
- Arnold E and Boggs K.U. (1999) *Interpersonal relationships: Professional communication skills for nurses*. 3rd. Ed. W.B. Saunders Company, Philadelphia.
- Avan B. I, Raza S.A. & Afridi H.R. (2005). Residents perceptions of communication skills in postgraduate medical training programs of Pakistan [Abstract]. *J Postgrad Med* Volume: 51, Issue:2, Page: 85-91. Retrieved 05.04.2006, Web: <http://www.jpgmonline.com/article.asp?issn=0022>. Erişim Tarihi: 08.12.2011.
- Balcı, S. (1996). Danışma becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri düzeylerine etkisi. *Doktora Tezi (Basılmamış)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Burke, M. J. Et al (1973). *Communication skills training*. (Abstract), Bradley Univ., Peoria, IL. Coll. of Education. Retrieved:10.03.2006 Web: <http://eric.ed.gov/> ED075749. Erişim Tarihi: 02.02.2012.
- Coşkuner, A. (1994). İletişim becerilerini geliştirme eğitiminin iş görenlerin iletişim çatışmalarına girme eğilimlerine, yalnızlık düzeylerine ve iş doyumlarına etkisi. *Doktora Tezi (Basılmamış)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cringle R.K. (1984). *Communication. nursing: From concept to practice*.(Ed. JM Flynn, PB Heffron). A Pirentice- Hall Publishing, 293-318, Maryland.
- Çam, S. (1997). İletişim becerileri eğitimi programının öğretmen adaylarının ego durumlarına ve problem çözme becerisi

- algılarına etkisi. Doktora Tezi (basılmamış) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirci, E. E (2002). İletişim becerileri eğitiminin mesleki eğitim merkezine devam eden genç işçilerin iletişim becerilerini değerlendirmelerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi(Basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dereboy, Ç., Harlak, H., Gürel, S., Gemalmaz, A. ve Eskin, M. (2005). Tıp eğitiminde eşduyumu öğretmek. Türk Psikiyatri Dergisi, 16(2), 83-89.
- Dilekmen, M. (1999). Grupla psikolojik danışmanın öğretmen adaylarının demokratik tutum ve empatik beceri düzeylerine etkisi. Doktora Tezi (Basılmamış), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21, 1-2, 155-190.
- Egan, G. (1994). Psikolojik danışmaya giriş. (Çev: Fusün Akkoyun), Form Ofset, Ankara.
- Englander-Golden P, et al. (1989). Communication skills and self-esteem in prevention of destructive behaviors (Abstract). Adolescence, Summer;24(94):481-502. Web: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/> Erişim Tarihi: 10.03.2011.
- Erkan,G. ve Duyan,V. (2000). Sosyal hizmette mülakat dersinin öğrencilerin empatik anlayışına etkisi. Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi, 12 (1), 23-32.
- Korkut, F. (2005). Yetişkinlere yönelik iletişim becerileri eğitimi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28: 143-149.
- Lung Lau F. (2000). Can communication skills workshops for emergency department doctors improve patient satisfaction?" Abstract). the Emergency Medicine Journal J Accid Emerg 17:251-253 Retrieved: 05.04.2006 Web: <http://emj.bmjournals.com/cgi/content/abstract/17/4/251>.Erişim Tarihi: 15.01.2012.
- Mete, S. ve Gerçek, E. (2005). PDÖ yöntemiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerinin incelenmesi. C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 9(2), 11-17.

- Nerdrum P. (1997). Maintenance of the effect of training in communication skills: a controlled follow-up study of level of communicated empathy (Abstract). Volume 27, Number 5 Pp. 705-722 Web: <http://bjsw.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/27/5/705>. Erişim Tarihi: 20.11.2011.
- Okvuran, A. (1993). Yaratıcı drama eğitiminin empatik beceri ve empatik eğitim düzeylerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öz, F.S. (1999). Bir grup lise öğrencilerinin kendini açma davranışı ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özcan, A. (1996). Hemşire hasta ilişkisi ve iletişim. Saray Medikal Yayıncılık, İzmir.
- Özdemir, U. (2005). Sosyal hizmet eğitiminde ders dışı etkinlikler. Sosyal hizmet sempozyumu 2002; Sosyal hizmet eğitiminde yeni yaklaşımlar (Yay. Haz. Ümit Onat) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:17, Ankara.
- Özdağ, Z. (1999). Psikodrama gruplarının hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygısı, atılgan davranış, empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine etkisi. Doktora Tezi (Basılmamış), Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgit, Ş. (1991). İletişim becerileri konusunda verilen eğitimin iletişim çatışmalarına girme eğilimi üzerindeki etkisi. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Salmon, S. (2003). Teaching empathy: the peace curriculum. [Reports - Descriptive]. Reclaiming Children and Youth: The Journal of Strength-based Interventions, 12(3), 167-173.
- San, İ. (1996). Yaratıcılığı geliştiren bir yöntem ve yaratıcı bireyi yetiştiren bir disiplin: Eğitsel yaratıcı drama. Yeni Türkiye Dergisi Yıl:2 (7).
- Sardoğan, E. M. (1998) Öğretmenlerin empati düzeylerinin geliştirilmesine ilişkin bir model önerisi. Doktora Tezi (Basılmamış), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Sargın, N. (1993) Florida insan ilişkileri becerileri eğitimi modelinin grup üyelerinin kaygı, yalnızlık, atılganlık, kendini açma ve empatik beceri düzeylerine etkisi. Doktora Tezi (Basılmamış), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Tarhan, U. (2000) Effect of interpersonal skills training on teachers communication skills and self awareness, the graduate school of social sciences of the middle east technical university. Doktora Tezi (Basılmamış).Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tarrant, M., Dazeley, S. ve Cottom, T. (2009). social categorization and empathy for outgroup members. British Journal of Social Psychology, 48, 427-446.
- Tomanbay, İ. (2005.).1960'lı yıllardan200'li yıllara sosyal hizmet eğitimi. Sosyal hizmet sempozyumu 2002; Sosyal hizmet eğitiminde yeni yaklaşımlar (Yay. Haz. Ümit Onat).Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:17, Ankara.
- Tuncay, T. ve İl, S. (2009). Sosyal hizmet uygulamasında empatiyi yeniden düşünmek. Toplum ve Sosyal Hizmet, 20(2), 39-56.
- Türküm, S. (1999). Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın bilişsel çarpıtmalar ve iletişim becerileri üzerindeki etkisi. Doktora Tezi (Basılmamış) Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Wilson H.S, Kneisl C.R. (1988). Psychiatric nursing. Addison-Wesley Publishing Company, California.
- Yüksel-Şahin, F. (1997). Grupla iletişim becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim beceri düzeylerine etkisi. Doktora Tezi (Basılmamış), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.